

»De hellige Brødre«.

En baptistisk Sekt.

Af F. Elle Jensen.

Naar det i 1840erne lykkedes den fremtrængende Baptistbevægelse at vække stor Opmærksomhed og en vis Tilslutning indenfor de gudeligt vakte Lægmandskredse, hænger dette utvivlsomt sammen med den massive Skriftopfattelse, der i Reglen gjorde sig gældende hos Forsamlingsfolkene, og den Uvilje, de nærede mod Statskirkens Præster, fra hvis til Tider jo ogsaa mer eller mindre rationalistiske Udlægninger og Forkyndelse de tog den stærkeste Afstand. Langt hellere lyttede de, naar en af deres egen Midte, der var hjemme i det Ny og det Gamle Testamente, talte til dem og forklarede dem, hvorledes alt skulde forstaaes, og følte de sig herunder overbevist om, at de tidligere havde haft en urigtig Opfattelse af et og andet, var der intet underligt i, om de med den Respekt, de nærede saavel for Bibelens Anvisninger i Almindelighed som for dens enkelte, tidt af Sammenhængen løsrevne, Ord, nu stod fanatisk fast paa deres nye Meninger og var vanskelige at rokke fra dem. Men heraf fulgte, at naar Baptisterne kunde godtgøre, at Barnedaaben ikke omtales i Skriften, blev det med det samme klart for adskillige, at den kun var en ukristelig Skik, som maatte forsvares, og det næste Skridt blev da, at de udsondrede sig fra den besmittede Statskirke og dannede egne frie Menigheder. At dette gav Anledning til mange Brydninger med Myndighederne, er vel kendt.

Men ogsaa indenfor Baptistsamfundet kunde der — og

det ligeledes som en Følge af nogles Overbetoning af visse Skriftsteder — opstaa Uro, saa den dogmatiske Enighed, der ellers havde sammenknyttet Medlemmerne, ikke blot kom i Fare, men afløstes af et uforligeligt Modsætningsforhold, som tilsidst gjorde alt Samarbejde umuligt. Noget saadant var det, der skete sidst i 1840erne, da en Fløj inden for Bevægelsen brød med Hovedmenigheden og gik sine egne Veje. Herom skal fortælles i det følgende.

*Erik Jansson*¹, Søn af en svensk Bonde, blev født 1808 i Biskopskulla i Upsala Len; selv forpagtede han en Gaard i Østersunda i Vestmanland Len. I 22aarsalderen oplevede han et pludseligt aandeligt Gennembrud og følte sig fra den Stund overbevist om, at Gud ikke alene havde borttaget hans Synder, men frigjort ham for al Synd og syndig Lyst. I de følgende Aar studerede han ivrigt i Bibelen og den gamle lutherske Andagtslitteratur, og 1843 aluttede han sig nøje til den gudelige Forsamlingsbevægelse (»Læserne«) i Helsingeland. Her lykkedes det ham hurtigt at komme til at spille en fremtrædende Rolle, og han udgav nogle smaa religiøse Skrifter og aandelige Sange. Allerede tidligere var han imidlertid kommet til at se med Mistro paa Opbyggelsesbøgerne og deres Advarsler mod Synd, da en omvendt jo ikke mere kan synde, og han havde fra 1842 begyndt en voldsom Polemik imod dem; den fortsatte han nu med stigende Heftighed, ja det endte med, at han 1844 foranstaltede en stor offentlig Opbrænding af disse »Afguder«. I Kraft af sin stærkt udviklede Selvtillid, der efterhaanden blev til et fuldstændigt aandeligt Størhedsvanvid, vandt han paa de Rejser, han foretog, adskillige Tilhængere for sine Særstandpunkter, som han udgav for den eneste sande Kristendom, og han paastod nu, at

¹) E. Herlenius: Erik-Jansismen i Sverige. Jf. Kirkelex. f. Norden I, S. 790.

han var en Profet, sendt af Gud, det største Lys siden Aposteltiden, og at den, der foragtede ham, foragtede Gud selv¹. Jesu Lære var blevet dækket af Mørke lige til hans Tid, og Mænd som Luther og Arnd havde kun været falske Vejledere. Med et saadant Syn paa sig selv er der intet underligt i, at han mente sig i Stand til at meddele dem, der troede ham, Syndernes Forladelse; sine Modstandere forbandede han. Hans Optræden gav imidlertid Anledning til Sammenstød med Myndighederne; han var flere Gange fængslet, og tilsidst levede han mest skjult hos sine Venner. Under alt dette modnedes hos ham Beslutningen om at udvandre fra det fordærvede Sverige, muligvis ogsaa fordi han frygtede for at blive landsforvist for Proselytmageri, og 1846 satte han sin Plan i Værk og indskibede sig med c. 800 Tilhængere til Amerika. I Forvejen havde man indført Kommunisme i den nye Menighed, idet man solgte, hvad man ikke kunde medføre, og lod de derved indkomne Penge samle i en Fælleskasse, der paa apostolisk Vis skulde bestyres af 7 Skaffere. (Jf. Acta 6₃).

I Amerika slog Erik-Janserne sig ned i Staten Illinois, hvor de anlagde Kolonien Bishopshill (= Biskopskulla), men det varede ikke længe, før der, navnlig paa Grund af Førerens despotiske Regimente, opstod Uro i Menigheden, og 1850 blev Erik Jansson selv skudt af sin egen Svigersøn, som havde brudt med ham og derfor ikke kunde faa sin Hustru til sig. Med ham mistede Samfundet den eneste Personlighed, der dog saa nogenlunde havde været i Stand til at holde det sammen, og i den følgende Tid gik det efterhaanden sin Opløsning i Møde.

Syndfrihedslæren var Erik Janssons Alfa og Omega. Han begrundede den med Henviisning til Steder som Mt. 5₄₈, 1 Joh. 1₇₋₉ og 3₉, og hævdede, at hos den troende var selve Synden og al Syndelyst borttaget, da Kristus og Belial ikke kan være sammen, og Kristi Kirke maa være uden Plet og Lyde. Den aandelige dømmer alt aandeligt, men

¹) Herlenius S. 66.

dømmes ikke selv af nogen, han kan heller ikke fristes indefra, kun — som Eva — gennem udvortes Tilskyndelser; Anfægtelses- og Svaghedssynder nævnes ikke i Bibelen¹. Gud hører ikke de uretfærdige, kun de retfærdige, og derfor maa de som de fuldkomne bede for andre, ligesom de, paa samme Maade som Erik Jansson, har Ret til at forlade Synd, fordi Gud bor i dem.

Om Børnene lærte han, at om de var født af troende Forældre, var ogsaa de rene, »en hellig Sæd«, men han forkastede ikke derfor Barnedaaben eller Daaben i det hele taget, da vi skal følge Jesus efter, og han lod sig døbe. Nadveren opfattede han som et Mindemaaltid, dog saaledes, at Kristi Legeme og Blod var til Stede deri, men kun de troende fik Velsignelse².

Til det ydre Kirkesamfund og dets Præster stillede Erik Jansson sig i Princippet mærkeligt nok ikke aldeles afvisende, selv om Gejstligheden stod ham imod, og han fordømte den i haarde Ord som Djævelens Præsteskab, men i Praksis maatte hans Forhold til den naturligvis i Virkeligheden betegne et afgjort Brud, da han og hans Venner slet ikke vilde deltage i Gudstjenesten, med mindre de fritoges for Syndsbekendelsen ved Nadveren, og om noget saadant kunde der selvfølgelig aldeles ikke være Tale³.

Som nævnt forkastede Erik Jansson ikke Barnedaaben, men blandt hans Tilhængere var der nogle — hvor mange vides ikke — der kom i Tvivl om dens Værdi og Gyldighed, og den Uoverensstemmelse, som i den Anledning opstod mellem dem og Profeten, blev saa dybtgaaende, at de brød med ham, for saa vidt som de blev tilbage, da Sekten udvandrede.

Paa dette Tidspunkt var der endnu ikke stiftet nogen baptistisk Menighed i Sverige, og heri maa vi utvivlsomt se Grunden til, at to af dem, *Nylund* og *Sjøberg*, hvoraf den første sikkert er identisk med en Papirmagersvend af samme Navn, som havde været en af Erik Janssons mest

¹) Herlenius S. 10 og S. 59. ²) Herlenius S. 60. ³) Herlenius S. 36.

ihærdige Prædikanter¹, i Foraaret 1846 drog til Hamborg, hvor *J. G. Oncken* siden 1834 havde ledet et Samfund. Iøvrigt vides der intet som helst om deres Ophold i Elbstaden, og muligvis har de følt sig frastødt af et eller andet i Menigheden dér, thi de var i alt Fald, som det vil fremgaa af det følgende, ikke blevet gendøbt, da de tiltraadte deres Hjemrejse.

Denne foregik over Danmark — ad hvilken Rute de drog til Hamborg, nævnes ikke — og antagelig er da de to Mænd sejlet fra Kiel til Korsør, hvorfra de til Fods begav sig paa Vej over Sjælland. Paa deres Vandring kom de i Forbindelse med danske Baptister, som de vel har opsøgt, og Følgen af dette Møde blev Fremkomsten af en helt ny Sekt, »De hellige Brødre«, som i de nærmeste Aar skulde volde Myndighederne en hel Del Bryderier.

Den baptistiske Bevægelse, der ved *Jul. Købner* 1839 fik Fodfæste i København, havde nemlig ogsaa efterhaanden vundet nogen Tilslutning i Vest- og Midtsjælland, hvor der især i Egnen omkring Holsteinborg i Forvejen var et ret stærkt gudeligt Lægmandsrøre². Det var navnlig fra disse Kredse, Baptisterne fik Tilgang, og selv blandt dem, der ikke lod sig gendøbe, var der en Del, som bragtes til at se med Mistro paa Barnedaaben. 1842 stiftedes en egen vestsjællandsk Menighed med Parcellist *Niels Nielsen*, Gimlinge, som Forstander, efter at først 4 Mænd, Væver *Niels Sørensen* og Skrædersvend *Hans Peder Jensen* fra Kirkerup sammen med Arbejdsmand *Kr. Hansen*, Sørby, og Skræder *Jacob Jacobsen*, Høve, havde været i København og var blevet døbt dér, og i den kommende Tid bredte Bevægelsen sig til Sipperup, Eskildstrup, Skee-Taastrup, Snevre, Tølløse og andre Steder, uden at hverken Regeringens almindelige Forbud mod religiøse Lægmandsforsamlinger eller dens Paabud om Tvangsdaab af Baptisternes Børn var i Stand til at forhindre det. Som be-

¹) Herlenius S. 30.

²) S. Hansen og P. Olsen: De danske Baptisters Historie. S. 60 ff.

kendt nægtede nogle af Egnens Præster med *P. C. Kierkegaard*, Pedersborg, i Spidsen at indordne sig under det sidstnævnte Krav¹; deres Optræden havde til Følge, at Sagen blev kendt i videre Kredse og bidrog meget til, at der dannede sig en mere frisindet Opfattelse af den Fremgangsmaade, der burde anvendes overfor de Samfund, som ikke følte sig hjemme indenfor den danske Statskirke.

Det var med disse baptistiske Kredse, de to Svenskere kom i Berøring, og det var her navnlig en Forsamling hos Gaardmand Hans Jørgensen, Vorbygaard i Hemmershøj Sogn, som blev afholdt noget før Høst, der fik Betydning, og det for begge Parter². De fremmede erklærede ved Mødet, at de nu følte sig fuldstændig overbevist om, at den Daab ved Bestækning, de havde modtaget i Sverige, ikke var den rette, og de forlangte derfor at blive rigtig døbt, hvilket ogsaa skete ved Forstanderen, Niels Nielsen. Paa den anden Side gjorde deres Lære om Syndfrihed et meget stærkt Indtryk paa nogle af de tilstedeværende Baptister, og da den fra anden Side mødte afgjort Modstand, kom det til et Brud, idet 6 Mænd og 2 Piger udmeldte sig af Menigheden. Ejendommeligt er det iøvrigt at lægge Mærke til, at nogle af de først døbte, Niels Sørensen, Kirkerup, Jacob Jacobsen, Høve, og Hans Peder Jensen, nu Pedersborg, var mellem de udtraadte.

Brudet indenfor Baptistkredsen viste sig snart at være endeligt, og det besegledes officielt ved en Forsamling først i August paa Gaarden Lille Egede i Boeslunde Sogn, hvis Ejer, Rasmus Jørgensen, ganske vist ikke synes at have sluttet sig helt til den nye Retning, men paa den anden Side maa have set paa den med megen Sympati. Thi her stiftedes nu det Samfund, som siden gik under og ved-

¹) Kirkeh. Saml. 3. R. V, 437 ff., 4. R. V, 408 ff. Jf. F. Elle Jensen: Ferdinand Fenger, S. 64 f.

²) Den følgende Skildring bygger hovedsagelig paa de i Ringsted og Sorø afholdte Forhør. Politiprot. f. Skjoldnæsholm Birk 1846 og 47, for Sorø Birk 1846. Landsarkivet, København.

kendte sig Navnet »De hellige Brødre (og Søstre)«, idet Hans Peder Jensen i Store Bælt først døbte Arbejdsmand Andreas Christensen, L. Egede, og denne derefter igen ham og hans Broder, Skræder Jens Jensen, Pedersborg, Jacob Jacobsen, Høve, Niels Sørensen, Kirkerup, Husmand Hans Hansen, Skee, en Pige fra Høve samt vistnok 1 Person til. Andreas Christensen og Hans Hansen hørte ogsaa til de paa Vorbygaardmødet udtraadte.

For den nye Sekt var den baptistiske Daab altsaa ikke tilstrækkelig; den kunde efter dens Opfattelse nok virke Had til Synden, men den var ikke i Stand til at rense Hjertet og var derfor ugyldig, og det saa meget mere som Baptisterne, der havde modtaget den, stadig erkendte sig som Syndere og altsaa ikke kunde være genfødte. Maalet var jo netop det modsatte, at vide sig fuldstændig frigjort, og den nye, ægte Daab blev da et Tegn paa, at man helt havde faaet Bugt med den gamle Adam. Skulde det ske, at en af »Brødrene« syndede, betød det, at han ved sin Optagelse i Samfundet alligevel ikke havde været renset af Gud, og han maatte derfor for at bevare Forbindelsen med Menigheden døbes endnu en Gang. Helst skulde Handlingen foregaa under aaben Himmel; Hans Hansen udtalte saaledes, at han ikke kunde anse sin Daab i et Badekar i Kompagnistræde i København for at være skriftmæssig. Den foregik iøvrigt paa samme Maade som hos Baptisterne: Den døbende afførte sig Frakke og Vest og vadede med Daabskandidaten ud i Vandet; var denne en Kvinde, var hun iført en særlig Særk med et Tørklæde bundet om Livet, som Døberen holdt fast i, idet han dukkede vedkommende baglænds under Vandet i Faderens, Sønnens og Helligaandens Navn.

Den nye Sekt satte straks ind med en fanatisk og paa-gaaende Propaganda baade blandt Baptister og andre; mest opererede den paa Vestsjælland, men gjorde ogsaa Fremstød paa Ringsted- og Holbækkanten. Hans Hansen, Skee, og Niels Sørensen, Kirkerup, blev dens Forstandere,

men mest virkede vistnok Prædikanten *Andreas Christensen*, Arbejdsmanden fra Lille Egede, til dens Udbredelse.

Denne underlige Mand var, efter hvad der oplystes ved Forhørene i Ringsted, født i Humble paa Langeland 1814; hans Moder, der nu var Enke efter sin anden Mand, var da ugift. I sin Opvækst havde han haft mange Pladser, og selv efter at han, 22 Aar gammel, havde stiftet eget Hjem, kunde han ikke ret stilles noget Sted og flyttede en Del. Urolig og bevægelig af Sind, som han var, kan det vel derfor heller ikke synes sært, at han følte sig tiltrukket af de nye Lærdomme, der 1839 og 1840 forkyndtes paa Øen af Jul. Købner¹, og 1841 traadte han over til Baptismen. Han nægtede nu at lade sine Børn døbe, hvorfor han ikendtes Mulkter, som han kun var i Stand til at betale ved at sælge sine Ejendele, og han begyndte ligeledes at tale ved gudelige Forsamlinger. I den Anledning stævnedes han atter for Retten, der 1843 og 1844 idømte ham Bøder, som omsattes i Vand- og Brød-Straf, da han ikke havde Penge at betale med. For Retten erklærede han iøvrigt, at han ikke vilde adlyde Lovens Befalinger om Anmeldelse af Møder for Præst og Øvrighed, men følge Herrens Bud om at vogte sig for Mennesker, der vil hindre Guds Ords Udbredelse.

Det var ikke mærkeligt, at Andr. Christensen ved sin Optræden fik en vis Position hos sine Trosfæller, og navnlig blev det af Betydning for ham, at en af de ledende Baptister paa Øen, den velstaaende Gaardmand Rasmus Jørgensen, Pelykkegaarden, tog sig af ham, og da han 1844 flyttede til Sjælland og købte den store Gaard Lille Egede, fulgte Andr. Christensen med sammen med sin Hustru og deres 4 Børn og fik anvist et Hus dér til Bolig.

Imidlertid døde hans Kone, og han tog derefter Plads hos Rasmus Jørgensen som Arbejdsmand, mens Børnene anbragtes hos fremmede. Andr. Christensen havde dog ingen særlig Lyst til legemligt Arbejde, hvad Rasmus Jør-

¹) Hansen og Olsen: De danske Baptisters Hist. S. 43.

gensen saa gennem Fingre med, saa han i Stedet kunde rejse ud og prædike, og han foretog lange Udflugter, til Fyn, Langeland, Laaland og København, hvor han havde en Samtale med Baptistlederen Mønster.

Man forstaaer, at en saadan Mand maatte blive en ivrig Agitator for »De hellige Brødre« Lære, da han selv var blevet vundet for den, og i de følgende Maaneder efter sin Overtræden til dem holdt han da ogsaa en Mængde Møder i Vest- og Midtsjælland. Han var ikke den eneste, der førte Ordet, men han var utvivlsomt den mest aktive af dem, og ved sine vistnok temmelig følelsesbetonede Taler gjorde han stærkt Indtryk paa adskillige, ligesom han foretog mange Daabshandlinger. For Retten i Ringsted indrømmede han, at han havde døbt mellem 40 og 50 Personer, enten i forskellige sjællandske Søer, i Store Bælt eller i et Vandløb ved Skee-Taastrup.

Om Forløbet af Forsamlingerne, der for at undgaa Forbud og for ikke at have noget med Præsterne at gøre ikke blev anmeldt for nogen, bragte Forhørerne egentlig ikke særlige Oplysninger. Man udlagde et Stykke af Skriften, men der blev ikke holdt Nadver hver Gang; naar det skete, var det efter baptistisk Ritual, med usyret Brød, som brødes, og gammel Vin. Fødtvætningen skal have været i Brug¹. I Fadervor udelodes den femte Bøn; Motiveringen var, at den kun var for Syndere, og at Jesus havde lært sine Disciple den, før de fik den Helligaand². Adgangen til Møderne stod i Reglen aaben for alle, og de kunde trække længe ud. Deltagernes Antal var forskelligt.

Ingen af de andre Prædikanter kunde opvise saa store Resultater som Andr. Christensen. Niels Sørensen, Kirkerup, den ene af Forstanderne, holdt nok en Del Møder, i Pedersborg, Flinterup, Tjørnet, Galø Overdrev og hjemme, men døbte kun 6, og Hans Hansen, Skee, den anden Forstander, mente ikke at have ledet mere end en 3—4 Forsamlinger

¹) Dansk Kirketidende 1846, Nr. 73.

²) Dansk Kirketidende 1846, Nr. 57.

eller at have foretaget ret mange Daabshandlinger. Derimod var Skrædersvend Hans Peder Jensen temmelig aktiv; for Retten oplyste han, at han, drevet af Guds Ord, hver 14. Dag havde prædikeret baade i Pedersborg, Døjringe, Høve, Kirkerup og Galø Overdrev; han havde døbt 7 Personer, og de var ikke Baptister. Hans Broder, Skræder Jens Jensen, holdt ligeledes Forsamlinger for dem, der vilde deltage i dem; det havde han ogsaa gjort tidligere, da han var tilsluttet den baptistiske Menighed; han var i den Anledning blevet idømt Bøde og havde afsonet den paa Vand og Brød. Hvorvidt Jacob Jacobsen fra Høve er optraadt som Prædikant, fremgaar ikke af det foreliggende, men det er meget troeligt, da han i alt Fald udfoldede en temmelig paagaende Propagandavirksomhed. Som Taler ved Møderne træffes ogsaa Rasmus Jørgensen, Lille Egede, hvis Forhold til »De hellige Brødre« imidlertid som omtalt er noget problematisk.

I Modsætning til Erik-Jansismen var »De hellige Brødre« paa Forhaand afgjort fjendtligt indstillet overfor Kirke og Gejstlighed, formentlig delvis en Arv fra det gudelige Lægmandsrøres Mistro til Præsterne, og de vilde ikke have deres Børn undervist i Almueskolen, hvor der kun førtes falsk og vildfarende Lærdom, ligesom de forkastede den kirkelige Vielse. Dette gav sig bl. a. til Kende i Andr. Christensens bevægede Giftermaalsaffærer.

I August 1846 traf Andr. Christensen ved et Møde i Kirkerup, hvor han og Hans Hansen prædikede, en Pige, Christiane Knudsdatter fra Allindelille, som ved den Lejlighed blev døbt i Tjustrup Sø sammen med 6 andre. Det varede derefter ikke længe, inden de, skønt man foreholdt ham 1 Kor. 7, blev enige om at gifte sig, og da de intet vilde have med Statskirkenes Præster at skaffe, indskrænkede deres Bryllupsceremoni sig til, at han fremstillede sig med hende for Menighedens Forsamling, efter at de i Forvejen knælende havde bedt Gud velsigne deres Ægteskab. Men denne Form for Vielse var dog Lederne for løs; de kræ-

vede baade Samtykke af Pigens Fader og Anerkendelse af Forstanderne, og da ingen af Delene forelaa, erklærede de den indgaaede Forbindelse for ugyldig. Andr. Christensen vilde imidlertid ikke bøje sig for denne Afgørelse, og Følgen var, at han blev ekskluderet af Samfundet. Sammen med Christiane drog han derpaa til L. Egede, men Forbindelsen mellem de to varede kun kort, thi da han nu rejste til Langeland, brød hun med ham og vendte tilbage til sin Hjemstavn uden senere at ville have med ham at gøre, da han atter søgte at knytte den bristede Traad.

Andr. Christensen selv maa igen være blevet taget til Naade og have genoptaget sin tidligere Virksomhed, thi om Efteraaret blev han som pasløs arresteret i Haraldsted og under Anklage for utilladelig Daab og Prædiken indsat i Fængslet i Ringsted, hvor nu ved en Række Forhør i Oktober 1846 og senere i Marts—April 1847 »De hellige Brødre« Forhold blev helt oprullet, efter at en Række implicerede Personer var stævnet til Møde ved Skjoldnæs-holm Birketing. Ved Sorø Birk var der allerede tidligere (i September) foretaget Afhøringer angaaende en Forsamling hos Skræder Jens Jensen, og de genoptoges i November til nærmere Opklaring af Andr. Christensens Sag.

Først d. 31. Juli 1847 faldt Dommen. Den ikendte ikke blot Andr. Christensen, men ogsaa en god halv Snes andre Personer, som Kancelliet d. 11. Februar havde krævet tiltalt, Bøder paa fra 6 til 100 Rbd. Den højeste faldt paa Rasmus Jørgensen som den mest velstaaende; Andr. Christensen skulde betale 50 Rbd. samt Sagens Omkostninger, herunder Arrestudgifter. Ogsaa Niels Nielsen, Gimlinge, fik en Bøde paa 50 Rbd., skønt han intet havde med »De hellige Brødre« at gøre; men han havde holdt baptistiske Forsamlinger og været tiltalt før¹.

Denne Dom appelleredes til Hof- og Stadsretten. Andr. Christensen var under Formaning om at afholde sig fra al

¹) Kirkedepart. Journalsager til Kancelliet efter 1/4 1848: 2562 (Rigsarkivet).

ulovlig Omstrejfen og Foretagelse af Daabshandlinger allerede tidligere blevet løsladt, idet Rasmus Jørgensen havde tilbudt at tage ham med sig og at indestaa for hans Tilstedeværelse.

I Arresten var Andr. Christensen, oplyste han i Forhørene, imidlertid kommet til Erkendelse af, at en Betingelse for et Ægteskab var Samtykke af Brudens Fader, men ellers maatte en Anmeldelse for Menigheden og en Tilmelding til den borgerlige Øvrighed være nok, og da han derfor efter sin Løsladelse atter blev enig med en ung Pige, Karen Olsdatter fra Snekkerup, og baade hendes Fader og Niels Sørensen, Kirkerup, intet havde at indvende, skulde Sagen dermed være i Orden. Niels Sørensen tilstillede i den Anledning d. 26. Juli Øvrigheden følgende Erklæring (Stempel: 6 Rbd. Sedler):

»Det er vitterligt i »De hellige Brødre og Søstre« paa Sjælland, at Husmand Ole Pedersen af Snekkerup haver givet sin Datter Karen til Andreas Christensen paa Lille Egede som Hustru, hvilket i Underdanighed herved bekendtgøres for vedkommende Politivrighed, at ovennævnte Andreas Christensen og Karen Olsdatter er efter Guds Ord forenede til at vorde eet Kød og vil saaledes bo tilsammen i en hæderlig Ægtestand«.

Da Myndighederne naturligvis ikke vilde tage dette for gode Varer, lod Amtmanden i Sorø straks optage Forhør i Sagen, ligesom han indberettede den til Kancelliet. Samtidig anmodede han Præsterne Thorkildsen, Sørbymagle, Boisen, Skørpinge, og Rønne i Høve, som paa forskellig Vis havde Forbindelse med de paagældende, om at forsøge at tale dem til Rette. Men dette mislykkedes fuldstændig.

*Thorkildsen*¹, i hvis Anneks Niels Sørensen boede, refererer (d. 23. Aug.) dennes Argumenter: Bibelen taler ikke om Brudevielse i Kirken; i Paradiset var det ingen Præst, men Herren selv, som foretog den, og han henviste til Steder som Dom. 14, Tob. 11₂₀, Ruth 4₁₁, Mt. 5₃₁₋₃₂, 19₄₋₆, Mk. 10₃₋₁₂. Thorkildsen mente, at et af Sekten efter dens

¹) Christen Thorkildsen (1834—70).

Ritual stiftet Ægteskab var en Forargelse, og at den ikke kunde nyde godt af de Baptisterne indrømmede Rettigheder. Før der skredes ind mod den, maatte der dog undersøges, om den nærede politisk vildfarende Anskuelse; i saa Fald burde der følges en fast Kurs mod den, saa den enten fik Frihed eller blev holdt nede. Halve Forholdsregler derimod vilde efter hans Opfattelse være højst uheldige.

*Boisen*¹ oplyste (d. 30. Aug.), at Pigen, der var fra hans Pastorat, men tjente hos Skolelæreren i Flakkebjerg, til November vilde flytte sammen med Andr. Christensen, og at de skulde bo i Snekkerup. Det var unyttigt at tale med Forældrene og at prøve at faa Parret med til en kirkelig Vielse, selv om en saadan var nødvendig til borgerlig Anerkendelse af Ægteskabet. For Resten ansaa han Sekten for ufarlig og tilraadte Tolerance overfor den.

*Rønne*² skrev (d. 17. Septb.), at han havde forsøgt at tale med Karen, som tjente i hans Anneks, men det havde ikke baaret nogen Frugt, og han ansaa det for umuligt at bringe hende paa andre Tanker. Men det syntes ham urigtigt at paatvinge Parret en kirkelig Velsignelse, da de jo begge ved at forkaste deres første Daab var udtraadt af den hellige, almindelige Kirke, og Herrens Velsignelse ikke kunde paanødes nogen; det vilde være til Forargelse og Samvittighedsnag for alle, der deltog i en saadan Handling. Han ønskede derfor ikke de unge tvunget, men foreslog, at deres Forbindelse blev erklæret for borgerlig gyldig, naar den var anmeldt for Øvrigheden. Sekten selv ansaa han ligesom Boisen for ufarlig, men Forfølgelser gav altid den Slags Vind i Sejlene.

Efter Modtagelsen af Amtmandens Indberetning og dennes Henstilling om ikke at gribe ind, før Parterne var flyttet sammen, afæskede Kancelliet Biskop Mynster, der allerede d. 16. Jan. havde afgivet en — desværre nu bort-

¹) Fr. Engelhart Boisen, »Budstikke-Boisen« (1837—50).

²) C. F. Rønne, senere Formand for »Indre Mission« (1834—76).

kommen — Erklæring om »De hellige Brødre«, en Udtalelse i Sagen. Den forelaa d. 22. Oktober.

Det hedder heri, at Biskoppen allerede tidligere har vist, hvor betænkelig »Brødrenes« Lære er, og at de undergraver al Sædelighed. De vil ikke sende deres Børn til Skole, og de uvidende Menneskers Undervisning af dem er kun slet. Deres Vægning ved kirkelig Vielse er Trods mod Øvrighed og Præst, eftersom de erkender Skriftens Autoritet, hvorfor deres Ægteskaber er saa ubundne, at de maa kaldes »vilde«; et Løfte eller en tidligere indgaaet Forbindelse (Andr. Christensen og Christiane Knudsdatter) spiller ingen Rolle for dem, lige saa lidt som Beslægtning i forbudne Grader, saa Menigheden sagtens ogsaa vil tage sig Ret til at ophæve et allerede stiftet Ægteskab. Staten kan ikke anerkende deres Indvielse; skulde det ske, maatte borgerlig Ægteforening indføres. Andreas Christensen og Karen Olsdatter bør derfor behandles efter Plakaten d. 12. Oktober 1827 og deres eventuelle Børn betragtes som uægte født.

Skulde det ske, at de faldt til Føje, vil maaske Pastor Rønne ikke foretage Vielsen, fordi de har ladet sig gen-døbe, skønt han dog sikkert regner dem til sin Menighed, naar Talen er om kirkelige Ydelser, og vi jo ogsaa plejer at vie Jøder til Kristne i Kirken. Men Embedsmænd kan ikke efter deres vilkaarlige Meninger nægte at udføre de dem paahvilende Forretninger.

Hvorvidt Niels Sørensen kan tiltales, fordi han har fremstillet sig som Menighedens »Ældste«, henstiller Mynster til Kancelliet, idet han gør opmærksom paa, at han er en af dem, som det ved Resolution af 11. Februar havde sat under Tiltale for Deltagelse i Sektens Stiftelse¹.

Kancelliet fulgte Biskoppens Indstilling og tilskrev derefter Amtmanden, at der skulde gaas frem mod Andr. Chri-

¹) Aktstykker i Andr. Christensens sidste Ægteskabssag: D. Kanc. 1. Dep. 1847, II, Nr. 5448—50. (Rigsarkivet).

stensen og Karen Olsdatter efter Danske Lov 6—13—3 og Forordningen d. 12. Oktober 1827¹.

Efter dette høres der ikke mere til Parret. For Retten havde de erklæret at ville drage til Fredericia, hvad dog ikke skete. Maaske er de flyttet sammen i Snekkerup og har senere faaet deres Ægteskab legaliseret.

Men imidlertid var »De hellige Brødre«, dels under Indtryk af Retssagen mod dem, dels sikkert ogsaa paavirket af Erik-Jansernes Udvandring begyndt at overveje ligeledes at forlade Landet og emigrere til den nye Verden, og i den Anledning sendte da (d. 30. Maj) 6 Mænd, Hans Peder og Jens Jensen, Pedersborg, Hans Hansen, Skee, Niels Sørensens, Kirkerup, Hans Larsen, Kirkeflinterup, og Andr. Christensen et Andragende til Kancelliet. I Resuméet anmoder de om Tilladelse til med andre Brødre at udvandre uden at afvente Udfaldet af den mod dem verserende Rets-sag; selve Ansøgningen lyder saaledes:²

»Da vi ikke ser os i Stand til med uskadt Samvittighed at opfylde de Forpligtelser, hvormed vi af Mennesker er bundet i aandelige Ting, thi Herren forbyder os i sit Ord at have fremmede Guder eller dyrke fremmede Guder, som vi ikke kender, og alt det, som er udenfor Guds Ord, kender vi ikke, og til at oprette og vedligeholde saadant kan vi med uskadt Samvittighed ikke bidrage, hvortil vi med menneskelige Love er bundet, og Gud befalede Abraham at forlade det Land Ur i Kaldæa og drage til et andet Land, 1. Mosebog 12. Kapitel, og han boede som fremmed

¹) Danske Lov bestemmer, at letfærdigt samlevende ikke blot bør formanest til at holde sig fra hinanden, men, om de er ledige Personer, drage af By, Sogn og Herred fra hinanden. Fremturer de, skal de udstaa Kirkens Disciplin og straffes af Herskabet. — Plakaten 1827 siger, at Overøvrigheden efter indhentet Oplysning især fra Præsten maa afgøre, om der foreligger forargeligt Samliv. Sidder de paagældende dens Tilhold overhørigt, straffes de med Vand og Brød, eventuelt med Forbedringshus indtil 2 Aar.

²) D. Kanc. 1. Dep. Breve 1847. 2924. Her gengivet med moderniseret Retskrivning.

i Mesopotamien, for de ikke vilde følge deres Fædres Guder, som var i de Kaldæers Land, og saa haver Herren befalet os, at naar de forfølger os i een Stad, at fly til en anden, og naar de ikke vil annamme os og ej høre os, at gaa ud af det Hus eller den Stad og afryste Støvet af vore Fødder, Matthæi 10. Kapitel 14. Vers til Enden. Dertil har vi i en Række af Aar maattet se, at vores Gods blev røvet, fordi vi ej kunde tjene de Guds Ord ubekendte Guder¹, og dersom vi fremdeles skulde vedblive at taale sligt, kom vi til at gaa imod Guds Ord, og det byder, at vi skal omgaas sømmeligt med dem, som er udenfor og ikke trænger til nogen, men da vilde vi snart blive Landet til Byrde, Landet blev altsaa os til Byrde paa aandelig Vis, og vi blev Landet til Byrde paa timelig Vis. Derfor ser vi os tvunget til at forlade Riget og henvoly til et Sted, hvor vi kan dyrke Gud efter hans Ord og Vilje, uden ellers det høje Kancelli kunde finde sig beføjet at svare Præsterne, som Joas svarede Israels Mænd, da hans Søn havde nedbrudt Baals Altre og nedhugget deres Lunde, nemlig: Vil I kive for Baal, mon I vil frelse ham, dersom han er Gud, da kive han for sig selv, fordi han nedbrød hans Altre, Dommernes 6. Kapitel 31. Vers, og vi har dog ikke nedbrudt Præsterne Alter og afhugget deres Lunde, men hidtil bidraget vor Skærv til at opholde dem, ej heller har vi behandlet dem, som Elias behandlede Baals Profeter, idet han slagtede dem, efter Kongernes Bog 18. Kapitel 40. Vers, vi derimod har bidraget til at fede dem og har overladt til den, der har Lyst dertil, at slagte dem, thi det har vi ikke, og kunde det høje Kancelli ikke finde sig beføjet til at svare dem, som Gallio svarede Jøderne, Apostlernes Gerninger 18. Kapitel 14—15—16. Vers: Dersom det var nogen Uretfærdighed eller ond Skalkhed, o I Jøder, vilde jeg, saa vidt som billigt er, taale eder, men om det er et Spørgsmaal om en Tale og om den Lov, som er iblandt eder, da se selv til, thi jeg vil ikke være over disse Ting, og han drev

¹) Sigter til Forfølgelserne mod Baptisterne.

dem fra Domstolen. Vi haaber derfor, at det høje kongelige Kancelli snarest muligt vil resolve for (at) vi kan vide, hvad vi har at gøre, førend vi bereder os videre«.

Andragendet blev d. 16. Juni indsendt gennem Amtmanden i Sorø, som først havde indhentet en Erklæring om det fra Birkedommeren, Byfoged Harhoff i Ringsted. Byfogden bemærkede, at naar der var falden Dom i Sagen mod Ansøgerne, kunde der efter hans Skøn ikke være noget i Vejen for, at de rejste, da Landet utvivlsomt var bedst tjent med at blive Individer med saa forvirrede Begreber kvit. Han mente, Andr. Christensen var Ophavsmand til Andragendet, men at ikke ret mange vilde drage bort, om de fik Lov, bl. a. fordi de ikke havde særlige Betingelser for at tjene til Livets Ophold i det fremmede, mens de herhjemme tildels havde Ejendom eller sad i ret gode Kaar, dog undtagen Andr. Christensen, »der aldeles intet ejer end de Klæder, han har paa sig.« Amtmanden selv sluttede sig hertil; ogsaa han mente, at Ansøgningen kunde bevilges, naar Dom var afsagt, men heller ikke før.

Kancelliet var enig heri, hvorfor det d. 6. Juli svarede, at Andragendet for Tiden ikke kunde imødekommes, men det kunde tages under Overvejelse, naar Sagen var paa-dømt.

Det varede imidlertid »Brødrene« for længe med Svaret, og d. 7. Juli skrev derfor Hans Peder Jensen og Jac. Jacobsen, Høve, under Henvisning til det indsendte Andragende direkte til Kongen med Bøn om Tilladelse til at udvandre »jo før jo heller« og uden Hensyn til den Værnepligt, som paahevilede nogle af dem. Naivt tilføjede de, at adskillige af dem var aldeles uformuende til at bekoste den lange Rejse, hvorfor de anmodede om, at Kongen vilde forunde dem en eller anden Understøttelse til at komme afsted sammen med de mere velstillede, thi vel var de Brødre og vilde dele Udgifterne med hinanden, men da de fleste var fattige, bønfaaldt de om at faa det bevilget, som de maatte mangle, naar de havde realiseret deres

Ejendele, for at de kunde komme bort herfra, hvor de ikke havde lovlig Lejlighed til deres Religionsøvelse¹.

Skrivelsen blev tilstillet Kancelliet, som henlagde den efter dog først at have bemærket, at for at fritage for Værnepligt maatte man forinden kende vedkommendes Navn, Alder, Lægdsrullebetegnelse og Opholdssted, og at der skulde sendes en særlig Ansøgning fra hver enkelt gennem Amtets Landmilit.

At man alligevel siden har sysselsat sig med Sagen, ses af en Kladde i Kultusministeriet: Maaske kan Ønsket om Udvandring opfyldes, om de paagældende aftjener deres Værnepligt, som de dog næppe nu (1848) bør fritages for. Men det er ikke værd at forhandle med dem, før de selv melder sig². —

»De hellige Brødre« var ogsaa fremkommet med en Ansøgning om deres Børns Fritagelse for Skolegang, som derefter med Betænkning fra Amtmand og Præster af Kancelliet blev tilstillet Biskop Mynster til Erklæring. De andre Skrivelser findes ikke, derimod Mynsters Bemærkninger, dateret d. 12. Aug. 1847³.

Biskoppen skriver, at Andraget er snildt affattet, i en ydmyg og hyklerisk Tone, saa det kan næppe være Ansøgerne selv, som har gjort det. Han haaber dog ikke, nogen Præst staar bag det, skønt enkelte før har hjulpet Baptisterne paa den Maade, men han beklager, at der er gejstlige, som, skønt de skulde være blandt Kirkens nærmeste Forsvarere, har anbefalet den foreliggende Ansøgning. Thi den maa, om den bevilges, føre til en Opløsning af det kirkelige Baand, som hidtil har sammenknyttet Folket, eftersom »Brødrene« ikke fortjener det Vidnesbyrd for deres sædelige og borgerlige Forhold, som Præsterne har givet dem. Skønt de ikke er rigtige Baptister, har de ønsket Rettigheder som de efter Forordningen d. 27. Dec. 1842, men de afviger fra

¹) D. Kancelli 1. Dep. Henlagte Sager 1847. 2562.

²) Kirke- og Undervisningsmin.s Journal 1848 Y. 862 (Rigsarkivet).

³) D. Kancelli 1. Dep. Breve 1847. 3977—85.

dem i deres Syndfrihedslære, ja de omdøber Baptister, og man ved ikke, om deres Daab kun er en Besegling eller Genfødselsens Aarsag. Med Præsterne vil de intet have at skaffe, undtagen naar de kan faa en Anbefaling fra dem, og de afviser den kirkelige Vielse, fordi den ikke er befalet i Guds Lov. Da den imidlertid heller ikke er forbudt i Bibelen, viser deres Forhold her, at de ikke mener deres Ord om Respekten for Øvrigheden. — I det hele bestaar Sekten af nogle faa uvidende og trodsige Mennesker, hvis Ledere blev tiltalt efter Kancelliets Skrivelse d. 11. Febr., og hvis Lære sigter paa at »undergrave saavel vor Kirkes væsentlige Lærdomme som al borgerlig og sædelig Orden«, og da Baptisterne ikke er fritaget for Skolegang, vilde en Tilladelse for »Brødrene« skaffe dem Tilslutning fra mange ligegyldige Forældre. Desuden har de hverken selv Skoler eller Lærere, og at de, som de lover, vil lade deres Børn overhøre af Præsten, tror Mynster ikke paa; Baptisterne i Ondløse undlod det. — Naar »Brødrene« hævder, at deres Børn under de nuværende Forhold føres bort fra den rette Tro til Salighed, og at de paa Dommens Dag skal aflægge Regnskab for dem, svarer Biskoppen hertil, at ingen optages i Sekten uden egen Begæring — af den Grund bliver jo Daaben udsat — men derfor er det netop nødvendigt, at deres unge i Skolen stifter Bekendtskab ogsaa med Modpartens Meninger, ligesom det er Regeringens Pligt at undervise dem og ikke overlade dem til fanatiske og uvidende Forældres Indflydelse. — Om Skræder Jacob Jacobsen i Høve, der maa have været en af Hovedmændene for Andragendet og som Pastor Rønne havde erklæret for en fredelig Borger, der førte et ordentligt og sædeligt Liv, mener Mynster, at han er en fiffig og stridbar Mand, dertil vistnok doven. Han har endogsaa gjort Propaganda i selve Provst Brasens Folkestue i Skelskør, og hans Børn gaar ikke i Skole.

D. 7. Septb. meddelte Kancelliet Amtet, at Andragendet var afslaaet; at en Deputation fra »Brødrene« havde fore-

taget en personlig Henvendelse til Kongen i Sorø, kom ikke til at øve nogen Indflydelse paa Afgørelsen¹.

Ved disse Afslag, hvorved alle Sunde lukkedes for dem, modnedes imidlertid hos »De hellige Brødre« en ny Plan, nemlig at bosætte sig i Fredericia, det eneste Sted i Landet, hvor de med visse Indskrænkninger kunde have fri Religionsøvelse. Hertil kom, at Plakaten 27. Dec. 1842 havde givet Baptisterne Anvisning paa at drage dertil og tilladt dem dér at have et Bedehus til deres Gudstjeneste, dog at deres Daabshandlinger skulde udføres paa et inde-lukket Sted, og selv om »Brødrene« ikke regnede sig for rigtige Baptister, mente de dog, at Forordningen gav dem en vis Ret til at slaa sig ned i Staden.

Hvor stor en Tilslutning »De hellige Brødre« paa dette Tidspunkt har haft, er vanskeligt at sige, og ved Forhørene i Ringsted blev det ikke oplyst; tværtimod erklærede Lederne, at de ikke vidste det. Andr. Christensen havde jo imidlertid foretaget mellem 40 og 50 Daabshandlinger, og andre havde ogsaa døbt adskillige, saa Antallet af Sektens Medlemmer maaske kan anslaaes til c. 70—80, hvortil kommer de, der uden at lade sig omvende til dem, følte sig draget af deres Forkyndelse og deltog i deres Møder. Mange hørte oprindelig hjemme hos Baptisterne, der til at begynde med ventede, at Brudet mellem dem og »Brødrene« skulde kunne heles, hvorfor Niels Nielsen ogsaa i Førstningen holdt Forsamling med dem; senere, da Kløften uddybedes, blev 24 Personer ekskluderet af Samfundet, fordi de ikke vilde slippe deres Syndfrihedslære, men der har sikkert været adskilligt flere end de officielt udstødte, som gik over til »Brødrene«. —

Det viste sig, da Opbrudets Time kom, at Byfoged Harhoff fik Ret i sin Formodning om, at kun en Del af Sektens Medlemmer virkelig var rede til at forlade deres Hjem og begive sig ud i det nye og ukendte, thi det var kun nogle og tyve Mænd og Kvinder, som sidst i November 1847 i

¹) Hansen og Olsen: De danske Baptisters Historie, S. 68.

Forening begav sig til Fredericia. Blandt dem var Hans Peder Jensen og Jacob Jacobsen, som blev Togets Ledere, mens Hans Hansen og Niels Sørensen lige saa lidt som Andr. Christensen var med. De fleste var i Alderen mellem 20 og 40 Aar, den ældste 48, den yngste, en Søn af en »Broder« paa Sjælland, 14—15 Aar; 5 af dem var Skrædere, 4 Arbejds mænd, 1 Træskomand, 1 Husmand og Studehandler, 1 forhenværende Smed (31 Aar), 1 Slagter og 1 Tjenestekarl. Desuden nævnes en »Pussemyntemager-svend«, Adolf Sjøberg, med Hustru; det er utvivlsomt den ene af de to Svenskere, som altsaa er blevet i Landet, men han forlod efter kort Tids Forløb Menigheden; hvorhen han saa er rejst, vides ikke. Nogle af Hustruerne betegnes som »Tilhængere«; det kunde tyde paa, de kun er taget med for deres Mænds Skyld¹.

Ankommet til Fredericia stødte »De hellige Brødre« hurtigt sammen med Gejstligheden, idet Præsterne *Rørdam* ved Michaelis og *Kallenbach* ved Trinitatis Kirke² d. 2. Dec. hos Borgmester Rahbek beklagede sig over, at Tilflytterne ikke efter Baptistplakatens Bestemmelse havde anmeldt sig til dem, hvorfor de anmodede Magistraten om at skaffe forskellige Oplysninger om dem³. De ønskede Besked om deres Lære, om deres Villighed til at efterleve Plakatens Paabud — hvoraf vel særlig Forbudene mod Ikke-Medlemmers Deltagelse i Forsamlingerne og udenbys boendes Optagelse i Sekten interesserede dem — ligesom de forlangte en Fortegnelse over Menighedens Medlemmer og Underretning om, hvorvidt den havde nogen selvstændig eller af Staten autoriseret Lærer eller Forstander.

H. P. Jensen sendte derefter (d. 17. Dec.) en Fortegnelse over Medlemmerne til Magistraten, idet han iøvrigt be-

¹) Fredericia Raadstuearkiv: Indk. Breve til Magistraten vedr. tolererede Menigheder. 1804—55. Landsark., Viborg.

²) Dr. theol. H. C. Rørdam (1840—50); Joh. Carl Ferd. Kallenbach (1846—56).

³) Liber daticus for Michaelis Sogn. Landsark., Viborg.

mærkede, at Kancelliplakaten »ikke gjør nogen Undtagelse med hensyn hvad enten de ere Cunsiquerede, Seveliserede eller nogen anden segt Baptister. For det Andet finder Baade jeg og hver Anden Medlem i Menigheden sig Beredvillig til at Opfylde alle Borgerlige Love, som ikke stride imod Guds Ord, Hvad Troens Bekjendelse Angaar Er Guds Ord Bibelen vores Eneste Troes Bekjendelse«¹.

Præsterne var ikke tilfredsstillende ved denne Skrivelse; de forlangte alle de paagældendes Navne og Alder opgivet, og vilde vide, om de var konfirmeret i Statskirken — i saa Fald med vedlagt Daabsattest — og de gentog Spørgsmaalet om deres Villighed til at lyde Plakaten. Desuden erklærede de, at de ansaa det for nødvendigt, at H. P. Jensen blev tilholdt at svare »punktvis«, og henstillede, at han legitimerede sig som Forstander for Menigheden (d. 22. Dec.).

I sit Svar til Magistraten (d. 29. Dec.), som han ved, han modsat Præsterne skylder Lydighed, siger H. P. Jensen, at man er villig til at følge Loven, naar den ikke strider mod Guds Ord; om Plakaterne gør det, kender Præsterne nok. Hvad Daabsattester angaar, maa han tilkendegive, at de ingen »Simbratikunster« bruger og ikke har nogen statskirkelige »Bestænkelsesattester«. Men Menigheden er rede til til enhver Tid at give Oplysning om det Haab, der er i den, enten det er for en luthersk Præst fra Fredericia eller en katolsk Munk fra Wittenberg!!

Derefter anmodede Præsterne Magistraten om, at Jensen maatte blive taget i Politiforhør, saa de kunde faa bestemte Svar paa deres Spørgsmaal, ligesom de henstillede, at han fik en Tilrettevisning for sine haanlige Udtalelser i sin sidste Skrivelse. Som Følge heraf berammedes da et Forhør paa Raadhuset d. 8. Jan. 1848, hvor Jacob Jacobsen i H. P. Jensens Fraværelse gav Møde².

Han oplyste, at Jensen var Menighedens aandelige Le-

¹) Fredericia Raadstuearkiv: Indk. Br. vedr. toler. Mgh. 1804—55.

²) Politiprotokol for Fredericia 1848. Landsarkivet, Viborg.

der, og at han selv forestod de timelige Anliggender. Samfundet var baptistisk, men om det kunde underkaste sig Plakatens Bestemmelser, maatte Forstanderen afgøre. Alle Ægtepar var blevet gift i Kirken undtagen eet, der var viet af Jensen; giftede nogen sig fremtidig i Statskirken, blev de udstødt af Menigheden. Der blev holdt Lærer til Børnene; til Forsamlingerne var der kun Adgang for Meningsfæller, saa Dørene var lukkede, hvilket han dog ikke ret forstod, da det var en Pligt at tale Guds Ord til alle. Af den Grund rejste de ogsaa rundt og prædikede.

D. 13. Jan. var H. P. Jensen i Forhør. Han sagde, at »Brødrene« vel var Baptister, men afveg fra dem i visse Punkter, og at Plakaten 1842 var anvendelig, naar den stemte overens med Guds Ord; den gav saaledes ikke nøjagtig Besked om det indelukkede Sted til Daaben, som i alt Fald ikke maatte være overdækket, da Handlingen skulde foregaa under aaben Himmel. De sjællandske Præsters Fritagelse for at døbe Baptistbørn maatte ogsaa gælde i Fredericia; vilde man her kræve Daab, maatte man gaa Rettens Vej. Kirkelig Vielse stred mod Menighedens Overbevisning, men det skulde anmeldes for Øvrigheden, naar man selv havde foretaget en. Da man efter Plakaten lod Børnene undervise og havde en Lærer dertil, havde Skolekommissionen kun Ret til en aarlig Visitats. Forbudet mod offentlige Møder kunde han ikke overholde, da det stred mod Guds Ord; han havde selv været paa Rejse og efter Indbydelse af *Niels Hermansen*, Ildved Mark i Hvejsel Sogn, hos ham ført aandelige Samtaler med de Mennesker, han dér traf.

Det var altsaa en Prædikerejse, der var Aarsag til H. P. Jensens Fraværelse d. 8. Jan. I det hele taget var Præsterne meget misfornøjede med denne Side af »De hellige Brødres« Virksomhed. De klagede over, at de trods Plakatens Forbud mod at gøre Proselytter hyppigt hjemsøgte Folk i Sognene — saaledes i Erritsø, hvor de gik fra Hus til Hus og angreb Statskirkens Lærdomme og Sakramen-

terne, ligesom de gjorde alt for at overtale Forældre til ikke at lade deres Børn døbe. I Byen prøvede de at trække Borgerne til deres Forsamlinger, og Jacob Jacobsen havde endog prædikeret i Gadedøren, da Politiet havde lukket deres Mødelokale for uvedkommende.

Hvor stærkt et Indtryk H. P. Jensen har gjort i By og paa Egn, kan ikke oplyses, kun i Hvejsel, hvor der vist i Forvejen har været noget aandeligt Røre, muligvis ogsaa af baptistisk Art, kan det ses, at han vandt Tilhængere. Hans Møde paa Ildved Mark bar nemlig den Frugt, at en Maaned senere (d. 6. Febr.) meddelte den ovenfor nævnte Niels Hermansen i Forbindelse med 4 andre navngivne Mænd fra Sognet Provst Zahle, at de for deres Samvittigheds Skyld ikke længere kunde have Samfund med Statskirken, da dens Lærdomme ikke var Guds rene Ord, og d. 21. Marts fulgte et Par andre deres Eksempel¹.

Hvorledes Øvrigheden ellers vilde være gaaet frem mod »De hellige Brødre« er ikke godt at sige, men med den ændrede politiske Situation i Foraaret 1848 indtraadte ogsaa en Afspænding i den kirkelige, der gav sig Udslag i en frisindet Kurs overfor sekteriske Bevægelser, og som baade de egentlige Baptister og »De hellige Brødre« kom til at nyde godt af. D. 8. Maj fritog en kgl. Resolution Baptisternes Børn for Deltagelse i Skolernes Religionsundervisning, dog saaledes, at der skulde ansøges derom i hvert enkelt Tilfælde, og d. 21. Juni ophævedes alle Rets-sager angaaende gudelige Forsamlinger og Daabshandlinger, som var anlagt imod dem, saa de nu i Virkeligheden fik fri Religionsøvelse. Følgen heraf var bl. a., at ogsaa Processen mod Andr. Christensen, der verserede for Hof- og Stadsretten, efter foregaaende Forhandling mellem Justits- og Kultusministeriet indstilledes (Res. af 5. August).

De. 29. Juni meddelte Biskoppen over Ribe Stift Skoledirektionen for Nørvang-Tørrild Herreder, at de Familie-

¹) Journal f. Hvejsel-Givskud Sognekommune, 1844 ff. Landsark., Viborg.

fædre i Hvejsel Sogn, som havde sluttet sig til »De hellige Brødre« i Fredericia efter at have brudt med Skole og Kirke, ifølge Kultusministeriets Skrivelse fritoges for at lade deres Børn deltage i Religionsundervisningen, men de skulde følge de øvrige Fag¹. Hermed var Forældrene dog ikke tilfredse, men indsendte en Ansøgning om selv at maatte forestaa hele Undervisningen, hvad Skoledirektionen anbefalede, dog at Børnene skulde møde til Halvaarseksamen. Ministeriet tiltraadte dette (d. 30. Dec.), idet det fremhævede, at den første Prøve — som ikke skulde omfatte Religion — maatte blive bestemmende for det fremtidige Forhold. Forældrene skulde som hidtil betale Skolepenge til Kommunen.

I Nørup Sogn havde Chr. Lausen, Limskov, Broder til to af de i Hvejsel udtraadte, ligeledes taget sine Børn ud af Skolen og brudt med Statskirken. Biskoppen paalagde i den Anledning d. 11. Aug. gennem Provsten Pastor Svejstrup at foreholde Manden, hvor ubodelig en Skade det var for Kirken, om den ved Udtrædelser som hans opløstes i Sekter, hvor man kun vilde have Samkvem med Mennesker, der havde absolut samme Meninger som en selv². Det hjalp naturligvis ikke, og skønt Ministeriet mente, at Resolutionen af 21. Juni ikke kunde bringes i Anvendelse paa ham — formentlig fordi han ikke officielt havde anmeldt sin Tilslutning til »De hellige Brødre« — erklærede det dog, at det intet havde imod, at han lod sine Børn undervise privat.

Noget mere betænkelige har Myndighederne vistnok været med Hensyn til »De hellige Brødres« Giftermaalspraksis, og da to af Sekten i 1848 indgik Ægteskab for H. P. Jensen, rettede Borgmesteren i den Anledning en Forespørgsel til Kultusministeriet om Sagen. Det svarede

¹) Norvang-Tørrild Herreders Provsti: Kollegialbreve 1843—48. Landsark., Viborg.

²) Ligesaa.

(d. 10. Nov.), at det efter Overvejelse af, hvordan de bestaaende Love bedst kunde forenes med de paagældendes religiøse Overbevisning mente, at de kunde forvente deres Forbindelse anerkendt, hvis Sognepræsten attesterede, at der ellers intet var til Hinder for den, og de selv anmeldte den for rette vedkommende.

Menigheden i Fredericia, der modtog nogen Tilgang fra forskellige Steder, skal 1855 have haft 44 Medlemmer¹. Sidste Gang, vi hører om den, er i 1856, da dens fire »Ældste«, Jacob Jacobsen, H. Larsen, L. Eriksen og P. Svendsen, d. 6. Septb. gennem Borgmesteren tilstillede Kultusministeriet en »underdanigst Forespørgsel« om, hvorledes de nu, da der var givet fri Religionsøvelse i Landet, havde at forholde sig med Hensyn til Ægtevielse, ligesom de ønskede et Bedehus og — af Hensyn til Tvistigheder med Byens Præster — en særlig Begravelsesplads, hvilket alt sammen med andre Ord vil sige, at de krævede Statsanerkendelse og Tilskud til deres Samfund².

Præsterne, der fik Sagen forelagt, udtalte sig begge afgjort mod at imødekomme Andragendets Forlangende om en egen Begravelsesplads, og de afviste enhver Beskyldning for at yppe Ufred med Sekten. Pastor *Dines Pontoppidan*³ bemærkede, at Trinitatis Kirke altid stod aaben til Vejledning for de vildfarne, og at Kirkegaarden gæstfrit aabnede sig for deres Ben, ligesom han troede, at overlod man kun Sekten til sig selv, vilde den nok med Guds Hjælp ad Aare blive en forsvindende Størrelse, som hverken behøvede selvstændig Kirkegaard eller Bedehus.

Borgmesteren kunde heller ikke anbefale, da Sekten ikke var anerkendt af Staten, saa dens Vielser ifølge Loven af 13. Apr. 1851⁴ var borgerligt ugyldige; Fredericias Privi-

¹) Hansen og Olsen: De danske Bapt.s Hist., S. 68.

²) Kultusministeriet. 1. Dep. H. 1557—1856. Rigsark.

³) Dines Pontoppidan (1856—63).

⁴) Borgerligt Ægteskab mellem Personer af ikke-anerkendte Trossamfund.

legier tilstod desuden Sekter gratis Byggegrund til Forsamlingshus, saa Staten ikke her behøvede at tage Affære, og vilde de have en egen Kirkegaard, kunde de anlægge en udenfor Voldene. Iøvrigt erklærede han, at Menigheden kun talte 12 Medlemmer — hvad dog ikke kan være rigtigt, men Forklaringen er maaske, at Borgmesteren kun har tænkt paa Familiefædrene.

Ansøgningen blev derefter tilstillet Amtmanden i Vejle (Orla Lehmann), som d. 22. Oktb. videreekspererede den til Ministeriet med en Erklæring, der som Borgmesterens fremhævede den borgerlige Ugyldighed af de i Menigheden indgaaede Ægteskaber, men ellers understregede dens Ret til selv at bygge Bedehus og anskaffe en særlig Begravelsesplads, naar kun de almindelige Politibestemmelser derved ikke overtraadtes.

Til dette Standpunkt sluttede Kultusministeriet sig, og efter at det havde konfereret med Justitsministeriet, der mente, at før en eventuel særegen Begravelse burde Sognepræst og Politimester underrettes, tilskrev det d. 15. Febr. 1857 Amtmanden i Vejle i Overensstemmelse hermed.

Hvorledes det efter den Tid er gaaet Menigheden i Fredericia, kan ikke oplyses, lige saa lidt som der vides noget om, hvad Forbindelse den kan have haft med Folk paa Egnen. Det mest sandsynlige er, at den lidt efter lidt er gaaet sin Opløsning i Møde; et Fingerpeg om indre Splid i den turde det være, at H. P. Jensens Navn ikke findes under Andragendet 1856; det kunde tyde paa, at han har brudt med den. I Nutiden er der faa eller ingen i Byen, som har hørt tale om »De hellige Brødre«.

Det samme er Tilfældet i Hvejsel. Her var de aandelige Forhold i 1850erne yderst brogede, og adskillige sekteriske Retninger udfoldede megen Propaganda blandt Befolkningen. 1850 skriver Sogneforstanderskabet til Kultusministeriet, at man ikke er i Stand til at godtgøre Lærer Schou i Ildved det Tab, han lider ved Gendøberne, selv om de dog vist hidtil har givet Offer til ham — derimod

ikke til Præsten. 12 Familier i Sognet er udmeldt af Statskirken, og flere viser Tilbøjelighed til at slutte sig til dem, hvorfor man henstiller, at der, indtil Forholdet mellem Stat og Kirke er bragt endeligt i Orden, maa udbetales Læreren en Erstatning, naar nogen tager deres Børn ud af Skolen¹. Det siges ikke udtrykkeligt, at de udtraadte Familier hører til »De hellige Brødre«, men nogle af dem maa i alt Fald, som det fremgaar af de tidligere omtalte Udmeldelser, have gjort det. Men ogsaa de egentlige Baptister begyndte nu at gøre sig gældende; ifølge Folketællingen 1855 udgjorde de 50, men i dette Tal maa »Brødrene« være medregnet. Desuden var der da 7 Mormoner, og 1853 kalder Lærer Schou 6 Familier i sit Skoledistrikt for »opvakte«, hvad der saa ellers skal forstaas derved. Endvidere var der i Sognet en fri religiøs Kreds, »den lutherske Frimenighed«, ledet af den fynske Bonde Jørgen Pedersen (»Jørgen Pejseianerne«); den havde sit eget Forsamlingshus, hvor Daab og Nadver administreredes². 1851 androg et Par fra Hvejsel, som var tilsluttet et Samfund af »sande hellige«, og som fulgte Profeternes, Evangeliernes og Apostlenes Forskrifter, men udelod Barnedaab og Nadver, Herredskontoret om at faa deres Ægteskab tinglyst og derpaa borgerligt indviet i Henhold til Loven af samme Aar. Der maa sikkert her tænkes paa endnu en Sekt, da baade Navnet og Forkastelsen af Nadveren taler imod, at det skulde være »De hellige Brødre«.

Hvad der iøvrigt kan berettes om dem og deres Forhold i Hvejsel, er meget lidt, udover at en Kvinde, gift med en af de først udtraadte, 1849 begæredes indlagt paa Daareanstalten i Ribe, og at Niels Hermansen, i hvis Gaard H. P. Jensen havde talt, udvandrede til Amerika. 1868 indeholder Kirkebogen en Bemærkning om et Barn, der er navngivet af Forældrene, »som hører til den saakaldte

¹) Journal for Hvejsel og Givskud Sognekommune 14/8 1850.

²) Meddelt mig af Gartner Hove, Sandvad pr. Hvejsel.

syndefri Baptistmenighed¹; det vil sige, at Sekten paa det Tidspunkt endnu var til, men at Benævnelsen »De hellige Brødre« ikke mere var kendt eller brugt. Sikkert har den ført en hensygnende Tilværelse for tilsidst ligesom det egentlige Baptistsamfund, der dog i sin Tid rummede et ikke helt ubetydeligt Antal Medlemmer, at opsuges i Sogmenigheden, om ikke før saa da den unge Slægt, der ikke lod sig fastholde af den ældres Særmeninger, voksede til.

Om den paa Sjælland tilbageblevne Del af »De hellige Brødre« høres der efter Udvandringen til Fredericia ikke noget. Maaske har den følt det som et religiøst Nederlag, at den ikke som Abraham vovede at bryde op fra Hjemmet, og dette har da i Forbindelse med den Omstændighed, at det var nogle af de mest fanatiske, der rejste, lænnet dens Kraft. Heller ikke kan man se bort fra den Mulighed, at indre Brydninger kan have medvirket hertil; ved Forhørene i Ringsted indrømmede saaledes Hans Hansen tilsidst — i Modsætning til Menighedens Dogmatik og sine egne tidligere Udtalelser — at det alligevel var urigtigt at gendøbe en Baptist, som traadte over til den. Hvordan dette nu end forholder sig, er det endt for »Brødrene« paa Sjælland paa lignende Maade som for deres Meningsfæller i Jylland, idet de efterhaanden er fundet tilbage, enten til Baptistsamfundet eller til den Statskirke, de i sin Tid brød med.

1) Efter Gartner Hoves Meddelelse.